संस्तवः स्यात् परिचय उदजः प्रेषणे पशोः।
पवनं पवनिष्पावौ जूतिस्तु जवनं जवः॥ ३१॥
प्रेजनं स्यादपसरो रन्धनं पचनं पचा।
क्षयः क्षिया नयो नायो मदो मादः स्नवः स्रवः॥ ३२॥
उद्वेग उद्भ्रमः श्रायः श्रयणं प्रमितिः प्रमा।
स्फातिस्तु वृद्धिः स्फुरणं स्फुलनं क्षेपणं क्षिपा॥ ३३॥
उद्यमो गुरणं श्च्योतिः प्रघारः प्रथनं प्रथा।
भङ्गिस्तु व्याकृतिः खेदो निर्वेदो घटना घटा॥ ३४॥
यत्प्रेषणं समाहूय तस्मिन् स्यात् प्रतिशासनम्।
वञ्चनं त्वतिसन्धानं व्यलीकं च प्रतारणम्॥ ३५॥
निष्ठीवोऽस्त्री निष्ठीवनमपि निष्ठेवनं च निष्ठ्यूतिः।
उपरत्यारत्यपरतिविरतय उपरमण उपरामः॥ ३६॥
संविदागूः प्रतिज्ञाऽऽस्थाऽप्यभ्युपायः प्रतिश्रवः।
अङ्गीकाराभ्युपगमनियमाश्रवसंश्रवाः॥ ३७॥
प्रणीतिः स्यादनुनयः प्रश्रयः सान्त्वनं तथा।
सपत्राकृतिनिष्पत्राकृती त्वत्यन्तपीडने॥ ३८॥
वर्णनं स्याद्विभजनं प्रवाहस्तु परम्परा।
श्रन्थनं ग्रन्थनं गुम्फः सन्दर्भो रचना न ना॥ ३९॥
विधूनने विधुवनं त्यागो हानं च वर्जनम्।
आवर्जनं द्रवक्षेपे निधानं क्षेपणासने॥ ४०॥
सम्मूर्छनं व्यापनं स्याद् विदरः स्फुटनं भिदा।
आवर्तनं क्वथनं स्यात् क्वथनं पाकवर्तनम्॥ ४१॥
संवीक्षणं विचयनं लोटनं तु विवेष्टनम्।
इत्यादयः क्रियाशब्दा लक्ष्या धातुषु लक्षणैः॥ ४२॥

इति भगवता यादवप्रकाशेन विरचितायां वैजयन्त्यां
सामान्यकाण्डे धर्मकर्माध्यायः॥ २॥

गुणाध्यायः॥ ३॥

गुणो जसुर्द्रव्यपदो द्वौ स्नेहे मार्जमार्जनौ।
मसृणत्वे तु मारुङ्क्रासनौ द्रवणे द्रुतिः॥ १॥
खादीनां तु गुणाः शब्दः स्पर्शो रूपं रसः क्रमात्।
गन्धश्चेतीन्द्रियार्थास्ते विषया गोचराश्च ते॥ २॥
सत्यं तथ्यमृतं सम्यक् समीचीनं तथार्थवाक्।
कर्कशे परुषो रूक्षो मठरः खोरणः खरः॥ ३॥
उत्क्षुद्रलोऽथ मसृणे श्लक्ष्णसोमालचिक्कणाः।
पिच्छिले स्याद् विजविलः कठिने खरटः खटः॥ ४॥
कठोरनिष्ठुरक्रूरदृढदारुणकक्खटाः।
खरश्च सुकुमारे तु कोमलो मृदुलो मृदुः॥ ५॥
शीतले शीकरः शीतः सुषिकः सुषिमो जडः।
समीकः सोलिकः सोलः स्कन्दोलो मेकलस्तलः॥ ६॥
तुषारः शिशिरः स्फीतः सेभ्यः सीमो हिमोऽपि च।
उष्णं ज्वलः खरः क्रूरो बालस्तिग्मः कृशश्चुपः॥ ७॥
सोमलो वह्निको व्यक्तस्तालको जलशीनकः।
अङ्गारो दहनस्तप्तः प्रूष्वो धूम्रः प्रतापनः॥ ८॥
तीक्ष्णश्चण्डोल्बणप्रोन्द्रकरालिविकारालिनः।
मन्दोष्णमोष्णं कोष्णं च कवोष्णं च कदुष्णवत्॥ ९॥
शुक्ले शुभ्रशुचिश्वेताः पुण्ट्रको धवलोऽर्जुनः।
अवदातः सितो गौरो विशदश्येतपाण्डराः॥ १०॥
काले कृष्णासितश्यामनीलश्यामलमेचकाः।
रोहिते लोहितो रक्तो हारिद्रे पीतपीतले॥ ११॥
उत्पिशस्तु सितश्यामे हरिणे पाण्डुपाण्डरौ।
कपोतस्तु कपोताभः पद्मः पीतसितासितः॥ १२॥
पिङ्गो नीलसितश्यामः सोवालः कृष्णधूमलः।
सितकाचस्तु पिङ्गाणः कण्डारः सितकाचरः॥ १३॥
वरालः सितपिङ्गाणः स्तोकपाण्डुस्तु धूसरः।
कोसलः पाण्डुलः श्यामश्चाटः कृष्णहरिः सितः॥ १४॥

वलक्षस्तु सितश्यामः सैराभः श्वेतपीतलः।
सितपीतहरिन्नीलस्तरलो वृद्धपत्रवत् ॥ १५ ॥
रक्तपीतासितश्येते बोलः कारीषभस्मवत्।
उत्पिशाद्यास्त्वमी मिश्रवर्णाः शुक्लप्रधानकाः ॥ १६ ॥
शोणोऽरुणश्च सन्ध्याभः श्वेतरक्तस्तु पाटलः।
मरालोऽल्पः पीतरक्तः पीतरक्तस्तु पिञ्जरः ॥ १७ ॥
बभ्रुः कडारः कपिलो विदग्धो दुष्टरक्तवत्।
श्यावे तु कपिशः पिङ्गे पिशङ्गः कद्रुपिङ्गलौ ॥ १८ ॥
नीलपीतारुणः शारो जोणालो नीललोहितः।
इति लोहितवर्गीणा अथ पीतप्रधानकाः ॥ १९ ॥
सेरालोऽल्पसितः पीतः पेरालः पीतधूमलः।
पीतश्यामल ओरालो गौरः स्यात् पीतलोहितः ॥ २० ॥
कीनाशः पीतहरितो हरितो नीलपीतलः।
कृष्णवर्ग्याः पुनर्धूम्रधूमलौ कृष्णलोहिते ॥ २१ ॥
पीतकृष्णहरिद्राभः काचरः कृष्णधूमलः।
कृष्णपीतस्तु काचोऽथ पालाशो हरितो हरित् ॥ २२ ॥
तारावतारकिर्मीरशबलैतास्तु चित्रके।
स चान्योन्यानवष्टम्भान्नानावर्णसमुन्नयः ॥ २३ ॥
कर्बुरः शुक्लहरित आरुः स्यात् कृष्णपिङ्गलः।
सितकृष्णस्तु कल्माषः पिञ्जूषः सितकाचरः ॥ २४ ॥
कृष्णरक्तसितः शारः क्रिमिरः सितलोहितः।
मधुरस्तु रसज्येष्ठो गुली स्वादुर्मधूलकः ॥ २५ ॥
अम्लस्तु पाचनः शुक्तो लवणस्तु पटुः सरः।
ऊषणस्तु कटुस्तीक्ष्णस्तिक्तस्तु विसरः कटुः ॥ २६ ॥
कषायोऽस्त्री स्वप्रतिष्ठस्तुवरो मधुराङ्गकः।
मधुराम्लौ सलवणौ कटुतिक्तकषायकाः ॥ २७ ॥
षट् ते मूलरसाः शेषा रसका योगयोनयः।
स्युः शाडववराश्रयूषाः श्रयूष आसोऽपि च क्रमात् ॥ २८ ॥
अम्लाद्या मधुरोपेताः साम्लास्तु लवणादयः।
चाटसस्तीक्ष्णचो रूषः शुक्तश्च लवणेन तु ॥ २९ ॥
युक्ता वैखारकः क्षारः स्वाद्यश्च कटुकादयः।
तिक्तिकः कटुतिक्ते स्यात् कुल्या कटुकषायके ॥ ३० ॥

तैलित्सस्तिक्तकाषाय एवं पञ्चदश द्विकाः।
क्रमेण शोणिकः श्यावो रातपं रागशालवः ॥ ३१ ॥
सस्वाद्वम्ला लवणाद्याः सस्वादुलवणेषु ते।
कटुकादिषु कट्वारो माधुरो मधुकः क्रमात् ॥ ३२ ॥
तिक्तकषायौ सस्वादुकटू मधुमधूलिकौ।
स्वादुतिक्तकषाये तु मधुलोऽमी दश त्रिकाः ॥ ३३ ॥
कट्वाद्याः साम्ललवणा बोसरः खलुषः क्रमात्।
कोलश्चाथो साम्लकटू कलुषत्रिखरौ क्रमात् ॥ ३४ ॥
कषायतिक्तौ सोलस्तु शुक्ततिक्तकषायके।
अम्लतिक्तकषायेऽस्मिन् बालाम्लो बालचूतकः ॥ ३५ ॥
कषायतिक्तौ सपटुकटू वेलानवेलजौ।
कषायतिक्तलवणेऽसोलोऽथैलारसालकः ॥ ३६ ॥
कटुतिक्तकषाये स्यात् तदेवं विंशतिस्त्रिकाः।
स्वाद्वम्ललवणोपेता कट्वाद्या मधुमालकः ॥ ३७ ॥
मधुबोलः सोरणश्च क्वचिदन्त्यः करोलकः।
सस्वाद्वम्लकटौ तिक्ते लीसुषः परुषः पुनः ॥ ३८ ॥
कषायेऽत्रैव कलुषाकषायौ जालनः पुनः।
स्वाद्वम्लतिक्ततुवरे सस्वादुलवणोषणे ॥ ३९ ॥
रसकोपशाडविकौ कषाये बलजः पुनः।
तिक्ते तिक्तपटुस्वादुकषाये फलसोत्थुसौ ॥ ४० ॥
सस्वादुकटुतिक्ते तु कषाये स्यात् कलापकः।
जलोलकः साम्लपटुकटौ तिक्ते कषायके ॥ ४१ ॥
तुवरः स्यात् कुवेलश्च खरस्तु लवणे युते।
अम्लतिक्तकषायैस्तैः संयुते पलुषः कटौ ॥ ४२ ॥
कट्वाद्यालोडकास्त्वेवं चतुष्का दश पञ्च च।
स्वादुमेकं विहायान्ये युक्ताः पञ्च स्युरोलकः ॥ ४३ ॥
आलुकस्तु विहायाम्लं पटुं हित्वा पराञ्जनः।
ओलकः कटुकं हित्वा विना तिक्तेन चोलकः ॥ ४४ ॥
समोलकः कषायेण षडेवं पञ्चका रसाः।
षट्कस्त्वेकः षड्रसः स्यात् त्रिषष्टिः स्युस्ततो रसाः ॥ ४५ ॥
मधुराम्लादिसंज्ञाश्च शाडवादौ समुन्नयेत्।
न स्यात् पूर्वरसस्याख्या परावररसाह्वयात् ॥ ४६ ॥

सुरभ्यसुरभी गन्धौ विभिन्नौ तौ च योगतः ।
बहुधा तत्र सुरभिः कटुस्तिक्तः कषायकः ॥ ४७ ॥
समष्टिरप्यतोऽन्यो यो गन्धोऽसुरभिरित्यसौ ।
मल्लिकायां स्थितो गन्धो मङ्गल्या मङ्गलश्च सः ॥ ४८ ॥
जात्यां सौमनसो नागकेशरे गन्धसारणः ।
चम्पके सुरभिः पद्मे वासनः कुटजे घुणः ॥ ४९ ॥
कस्तूरिकायामामोदः कुङ्कुमे पलशीनकः ।
पारिहाव्यो मरुवके पाटले तृणशोणकः ॥ ५० ॥
चन्दने चन्द्रिकः साले शोणो गन्धिक उत्पले ।
केतके शोणितं सर्जधूपे सरलशोणिकः ॥ ५१ ॥
वकुले स्यात् परिमलो वलनोऽगरुधूपके ।
सहकारे सरलिको गुग्गुलौ त्ववलोलुकः ॥ ५२ ॥
कुन्दोपरालो मदने दुलो जम्बीर(के स्थितः) ।
मल्ल्यां (स्थितस्तु) खवुकः कर्पूरे मुखवासनः ॥ ५३ ॥
आज्ये समशनोऽशोके सुरवस्तिलके कुलः ।
गात्रे गन्धो गन्धके तु गन्धिकः पित्तले लसः ॥ ५४ ॥
गुदवायौ तु दुर्गन्धः किट्टे कोलः कफे घनः ।
मस्त्यत्वच्यामिषो निम्बे तिक्तको गोमुखे सणिः ॥ ५५ ॥
उद्दंशे देहलिर्गोविण्मूत्रयोर्मुकमुर्मुरौ ।
शुक्ले मांसिर्मदे रूक्षो मूत्रिते त्वन्धमेहलः ॥ ५६ ॥
स्नेहदोषे मेचटिको गूधे स्थालिकवैणिकौ ।
चिस्रो यकृति पूये तु पूतिर्मूत्रे तु मेहलः ॥ ५७ ॥
दुष्टव्रणे तु कथितो रुधिरे त्वाममांसकः ।
गन्धशब्दास्त्वमी योज्याः साम्याद् द्रव्यान्तरेष्वपि ॥ ५८ ॥
एते सत्यादयः शब्दाः शब्दस्पर्शादिगोचराः ।
उक्तलिङ्गा गुणार्थास्ते सर्वेऽपि गुणिनि त्रिषु ॥ ५९ ॥

इति भगवता यादवप्रकाशेन विरचितायां वैजयन्त्यां
सामान्यकाण्डे गुणाध्यायः ॥ ३ ॥

अर्थवल्लिङ्गाध्यायः ॥ ४ ॥

गुणयुक्तं क्रियायुक्तं द्रव्ययुक्तं च वक्ति यः ।
स शब्दो वाच्यवल्लिङ्गो बालो वक्ता धनी यथा ॥ १ ॥
बालो डिम्भोऽर्भकः शावः कुमारो दारकः शिशुः ।
अप्युत्तानशयो वत्सः स्तनपस्तु स्तनन्धयः ॥ २ ॥
वटुर्माणवकोऽथ स्याद् वयस्थस्तरुणो युवा ।
जीनो जीर्णो वृद्धवयाः प्रवयाः स्थविरो जरन् ॥ ३ ॥
वर्षीयान् दशमी ज्यायान् कनिष्ठोऽवरजोऽनुजः ।
जघन्यजो ज्वीयांश्च पूर्वजे त्वग्रियोऽग्रजः ॥ ४ ॥
पितुर्विभक्तः संसृष्टी भ्रात्रार्थेनैकतां गतः ।
पृश्निः किरातोऽल्पतनुर्दुबलस्तु कृशस्तनुः ॥ ५ ॥
पीनस्तु पीवरः पीवा प्रबलो मांसलोंऽसलः ।
सिंहसंहननः स्वङ्गस्तुण्डिरुन्नतनाभिकः ॥ ६ ॥
पिचण्डिलस्तूदरिलस्तुन्दिलस्तुन्दितुन्दिकौ ।
वलिनो वलिभो बिभ्रद्वली राजीस्तु राजिलः ॥ ७ ॥
एवं सिरालमणिलौ प्रलम्बाण्डस्तु मुष्करः ।
केशवः केशिकः केशी रोमशो लोमशः समौ ॥ ८ ॥
श्मश्रुलो जटिलश्चैवं दन्तुरः स्यादुदग्रदन् ।
किरिभस्तद्विपर्यासे मिर्मिरः स्तब्धलोचनः ॥ ९ ॥
आसीन उपविष्टः स्यादूर्ध्वजुस्तूर्ध्वजानुकः ।
संजुः संहतजानुः स्यात् प्रजुः प्रगतजानुकः ॥ १० ॥
विकलाङ्गस्तु पोगण्डो गडुले न्युब्जकुब्जकौ ।
खुरणाः स्यात् खुरणसो नःक्षुद्रः क्षुद्रनासिकः ॥ ११ ॥
खरणाः स्यात् खरणसो विग्रो विगतनासिकः ।
नतनासेऽवटीटः स्यादवनाटोऽप्यवभ्रटः ॥ १२ ॥
केकरो वलिरोऽनेडमूकोऽन्धः काण एकदृक् ।
एडस्तु वधिरः कण्व एडमूकस्त्ववाक्छ्रुतिः ॥ १३ ॥
अनेडमूकस्तु जडो जलो मूकः कलोऽप्यवाक् ।
पङ्गुः श्रोणे खञ्जकोलौ खोडेऽथ कुकरे कुणिः ॥ १४ ॥